

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ВИКОРИСТАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ

У статті висвітлено проблему підготовки майбутнього вчителя початкової школи до використання здоров'язбережувальних технологій у навчально-виховному процесі.

У зв'язку з високим рівнем захворюваності серед молодших школярів зростає потреба щодо збереження їхнього здоров'я. Майбутній педагог повинен перед собою ставити ряд завдань, які можна реалізувати за допомогою методів впровадження здоров'язбережувальних освітніх технологій, адже це надійний шлях керування своїм здоров'ям і підтримання його на творчо активному рівні.

Ключові слова: культура здоров'я, здоров'язбережувальні освітні технології, складові здоров'я, здоровий спосіб життя.

Постановка проблеми. Актуальною проблемою сьогодення є збереження здоров'я дітей та формування такої цінності як культура здоров'я.

Національна доктрина розвитку середньої освіти України в XXI столітті визначає пріоритетним завданням системи освіти виховання людини в дусі відповідального ставлення до власного здоров'я і здоров'я оточення як до найвищої індивідуальної і суспільної цінності.

У результаті численних досліджень ученими було встановлено, що серед факторів, від яких залежить здоров'я людини, 50 % припадає на спосіб життя людини, її ставлення до власного здоров'я.

В умовах сьогодення головним чинником покращення здоров'я дітей виступають педагогічні обставини, а саме: відповідність методик і технологій виховання віковим і функціональним можливостям дітей, раціональна організація навчальної діяльності, функціональна грамотність педагога в питаннях охорони та зміцнення здоров'я, наявність системи роботи з формування цінностей здорового способу життя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню формування культури здоров'я особистості приділяли увагу такі вчені: О. Ахвердова, Ю. Драгнев, В. Горащук, Г. Кривошеєва, С. Кириленко, С. Лебедченко, Ю. Мельник, В. Скумін. На думку В. Горащука, культура здоров'я – це важливий складовий компонент загальної культури людини, обумовлений матеріальним і духовним середовищем життєдіяльності суспільства, що виражається в системі цінностей, знань, потреб, умінь і навичок з формування, збереження й зміцнення її здоров'я [2, с. 167–174].

Питання формування здоров'язбережувальної компетентності в системі вітчизняної освіти розкривають П. І. Матвієнко, М. П. Малашенко, Н. О. Москаленко, В. О. Моляко, В. В. Морозова, С. Г. Крамаренко, А. Х. Ляшенко, В. Р. Ільченко. Науковці загострюють увагу на проблемі зміцнення здоров'я школярів, вказують на окремі кроки у вирішенні цієї проблеми, але створенню навчального середовища, яке б зміцнювало учнівське здоров'я, не надається достатньої уваги.

Учені довели, що кожен навчальний предмет в межах власного змісту об'єктивно містить можливості для комплексної дії на особистість учня. У шкільному курсі основ здоров'я у початковій школі одним із найважливіших завдань, що стоять перед майбутнім учителем цього предмета, є здійснення систематичної роботи щодо реалізації у розумінні учнів таких питань, як розвиток соціального партнерства і соціальної компетентності; можливість стати впевненим у собі; можливість виявити активну громадянську позицію; набуття практичного досвіду у життєвих ситуаціях; пізнання себе, своїх можливостей; розвиток життєвої компетентності; зміна життя і довкілля на краще.

Метою дослідження є аналіз процесу підготовки майбутніх вчителів до використання здоров'язбережувальних технологій в освітньому середовищі початкової школи.

Завдання: дослідити основні складові здоров'язбережувальних освітніх технологій у початковій школі та їх вплив на формування життєвої компетентності, необхідної для здоров'я, майбутніх вчителів молодших школярів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасна освіта характеризується широким впровадженням технологічного підходу, що є об'єктивним процесом, у якому переглядаються концепції супроводу і забезпечення процесу природного розвитку дитини.

Поняття "технологія" в педагогіці прийшло з виробництва, де визначається як сукупність різних елементів, зокрема прийомів, операцій, дій, процесів та їхню послідовність, тобто це своєрідна майстерність людини. Таким чином, "технологія" виступає як алгоритм, за допомогою якого отримується запланований результат. З огляду на це, здоров'язбережувальні освітні технології можна визначити як сукупність засобів, методів, форм, прийомів організації, проведення, управління навчально-виховного процесу, спрямовані на забезпечення ефективності здоров'язбереження учнів.

Здоров'язбережувальні технології є стрижнем усіх педагогічних технологій, спрямованих на зміцнення та відтворення здоров'я учасників навчально-виховного процесу. У класифікації здоров'язбережувальних освітніх технологій (за О.Ващенко) виділяються такі типи [1, с. 4–5]:

– здоров'язбережувальні – технології, що створюють безпечні умови, вирішують завдання раціональної організації виховного процесу (з урахуванням вікових, статевих, індивідуальних особливостей та гігієнічних норм), відповідність навчального та фізичного навантажень можливостям дитини. До них відносять: профілактичні щеплення, забезпечення рухової активності, вітамінізація, організація збалансованого харчування;

– оздоровчі – технології, спрямовані на вирішення завдань зміцнення фізичного здоров'я учнів, підвищення потенціалу (ресурсів) здоров'я. До них відносяться: фізична підготовка, фізична терапія, ароматерапія, загартовування, гімнастика, масаж, фітотерапія, арттерапія;

– технології навчання здоров'ю – реалізуються завдяки включенню відповідних тем до предметів загально-навчального циклу, введення до варіативної частини навчального плану нових предметів, організації факультативного навчання та додаткової освіти;

– виховання культури здоров'я – виховання в учнів особистісних якостей, які сприяють збереженню та зміцненню здоров'я, формуванню уявлень про здоров'я як цінність, посиленню мотивації на ведення здорового способу життя, підвищенню відповідальності за особисте здоров'я, здоров'я родини. До них відносять: діяльність валеологічних гуртків і клубів, додаткові заняття, виховні заходи, розваги, конкурси, вікторини тощо.

До здоров'язбережувальних освітніх технологій належать психолого-педагогічні технології, програми, методи, які спрямовані на виховання в дітей особистісних якостей, культури здоров'я як цінності, мотивують до ведення здорового способу життя [7].

Мета здоров'язбережувальних освітніх технологій – забезпечення умов фізичного, психічного, соціального та духовного комфорту, що сприяють продуктивній навчально-пізнавальній і практичній й діяльності учасників освітнього процесу, заснованій на науковій організації праці та культури здорового способу життя особистості.

Майбутній учитель початкової школи має розуміти, що здоров'я учнів треба зберігати, допомагати їм ставати впевненою і щасливою людиною. З цією метою він має вміти організувати здоров'язбережувальний навчальний процес на уроках і в позаурочний час, що сприяє створенню позитивної мотивації до здорового способу життя.

На заняттях з дисциплін "Методика навчання освітньої галузі", "Здоров'я та фізична культура", змістова лінія "здоров'я", студенти спеціальності "Початкова освіта" вчать надавати учневі вміння самостійно досліджувати ту чи іншу тему, аналізувати її та робити висновки, використовувати свої конструктивні пропозиції. Вони переконуються, що предмет "Основи здоров'я" у початковій школі передбачає збереження та зміцнення фізичного, соціального, психологічного, морального та духовного здоров'я дитини, а також уміння орієнтуватися та активно діяти в різних ситуаціях. Підвищення ефективності навчання безпосередньо залежить від доцільного добору та використання різноманітних, найбільш ефективних методів навчання, а також від активізації всього навчального процесу.

На заняттях зі студентами, розглядаючи одну зі складових навчального середовища – позакласну роботу з учнями, пропонуємо звернути увагу на участь школярів у дитячих громадських організаціях. Залучення дітей до позакласної та позашкільної роботи дає можливість педагогам вплинути на формування здорового способу життя школярів не лише під час навчального процесу, а і після його завершення.

Під час уроків та позакласної роботи майбутній педагог повинен не тільки розкрити молодшим школярам чотири основні складові здоров'я (фізичну, психічну, соціальну, духовну), але й забезпечити їх належне формування.

Соціальна складова здоров'я відображається через такі характеристики: адекватне сприйняття соціальної реальності; інтерес до навколишнього світу; адаптація до фізичної та суспільної сфер; спрямованість на суспільно корисну працю; альтруїзм; відповідальність перед іншими.

Психічна складова визначає розвиток дитини як особистості, забезпечуючи душевне благополуччя. Психічне здоров'я розкривається через розвиток основних функцій психіки людини. Учні на уроках повинні усвідомлювати, що кожен із них є неповторною особистістю, яка впевнена у своїх силах, наполегливо долає труднощі.

Показниками духовного здоров'я є духовний світ особистості, сприйняття духовної культури людства, освіти, науки, мистецтва, релігії, моралі, етики. На цю складову великий вплив здійснюють батьки, адже формування культури здоров'я є необхідною якістю, яку слід виховувати у дітей з моменту їх народження. Видатний педагог Ян Амос Коменський зазначав, що "перша турбота батьків – оберігати здоров'я дітей" [3].

Показники соціального здоров'я пов'язані з економічними чинниками, стосунками індивіда з сім'єю, дорослими та іншими організаціями, з якими створюються соціальні відносини: праця, відпочинок, побут, соціальний захист, охорона здоров'я, безпека існування.

Ці складові, взаємодіючи, взаємовпливаючи одна на одну, інтегруючись, створюють здоров'я людини як цілісність і як цінність [6, с. 2–6].

Серед факторів впливу на формування стану здоров'я молодших школярів виділяють: спадковість, стан навколишнього середовища, медичне обслуговування. Однак, не можна ігнорувати спосіб життя, який у структурі чинників складає 50 %, адже культурна людина є не тільки "споживачем" свого здоров'я, але й його "виробником". "Здоров'я – це повнота духовного життя, радість, ясний розум. Твоє здоров'я в твоїх руках", – писав В. О. Сухомлинський [8, с. 619].

У свою чергу, в здоровому способі життя основна роль відводиться правильно організованій руховій активності, яка складає близько 30 % із 50 %, а також значна увага приділяється раціональному харчуванню; чистому повітрю та воді; регулярному загартовуванню; зв'язку з природою; дотриманню правил особистої гігієни; відмови від шкідливих звичок; раціональному режиму праці та відпочинку.

Основними завданнями, які майбутній вчитель початкової школи повинен перед собою ставити, є: ознайомлення з правилами безпечної поведінки у навколишньому середовищі; навчання дітей опануванню власних емоцій; розвиток самоконтролю, самосвідомості, самооцінки, навичок гігієни праці; демонстрація значення сім'ї у збереженні здоров'я; привчання дітей до виконання щоденних фізичних вправ; виховання наполегливості, товариськості.

Ці завдання можуть реалізуватись завдяки таким методам впровадження здоров'язбережувальних освітніх технологій: змагання "Здорова сім'я", "Сильні, сміливі, спритні", "Веселі старти", свята "День здоров'я і спорту", "Свято народних ігор", рухливі, рольові та дидактичні ігри "Подоланочка", "Вовк і коза", "Голуб", "Гречка", "Лисиця і курчатка"; робота в парах, індивідуальна та групова; ситуативні вправи; бесіди. Використання цих форм і методів передбачає дотримання принципу активного навчання, що забезпечує залучення кожної дитини до пізнавального процесу, набуття школярами навичок здорової міжособистісної комунікації, критичного мислення для розв'язання складних проблем, пошуку альтернативи, висловлення думок, навчання приймати рішення в ситуаціях, які загрожують здоров'ю.

Висновки і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Отже, сучасний навчальний заклад має створити оптимальні умови для збереження та зміцнення здоров'я всіх учасників освітнього процесу. Майбутні вчителі початкової школи мають усвідомити, що основою всієї педагогічної діяльності в напрямку турботи про здоров'я дитини є особисте ставлення до здоров'я, позитивна мотивація щодо здорового способу життя, формування культури здоров'я.

Формування культури здоров'я шляхом впровадження здоров'язбережувальних освітніх технологій – це надійний і доступний шлях самореалізації, розвитку свого потенціалу, шлях керування своїм здоров'ям і підтримання його на творчо активному рівні. Глибокі знання й звички щодо культури здоров'я навчають учнів цінувати життя як власне, так і людей, що їх оточують. Ми проаналізували тільки основні складові запропонованих науковцями здоров'язбережувальних освітніх технологій.

Інтеграція різних здоров'язбережувальних технологій у навчально-виховний процес сприяє створенню здоров'язбережувального навчального середовища, формує в учнів початкової школи інтерес як до навчання, так і до знань про власне здоров'я та шляхи його збереження. Звичайно, ми далеко не вичерпали весь перелік здоров'язбережувальних технологій, проте розглянуті конкретні приклади дають змогу говорити про дієвість створеного навчального середовища.

Зазначимо, що поняття "здоров'язбережувальна" можна віднести до будь-якої педагогічної технології, яка у процесі реалізації створює необхідні умови для збереження здоров'я основних суб'єктів освітнього процесу – учнів та вчителів. І, найголовніше, кожна педагогічна технологія має бути здоров'язбережувальною.

Використані джерела

1. Ващенко О. Готовність вчителя до використання здоров'язберігаючих технологій у навчально-виховному процесі / О. Ващенко, С. Свириденко // Здоров'я та фізична культура. – 2006. – №8. – С. 1-6.
2. Горашук В. П. Формирование культуры здоровья школьников (теория и практика) : монографія. / В. П. Горашук; Луган. гос. пед. ун-т им. Т. Шевченко – Луганск : Альма-матер, 2003. – 376 с.

3. Коменский Я. А. Избранные педагогические сочинения : В 2 т. / Под ред. А. И. Пискунова и др. / Я. А. Коменский. – М. : Педагогика, 1982. – 656 с.
4. Малащенко М. П. Шляхи реалізації здоров'язбережувальних освітніх технологій у початковій школі / М. П. Малащенко // Основи здоров'я. – 2012. – № 2. – С. 2–5.
5. Москаленко Н. О. Формування компетентностей на уроках "Основ здоров'я" / Н. О. Москаленко // Основи здоров'я. – 2012. – № 12. – С. 8–10.
6. Савченко О. Я. Реформування шкільної освіти і реалізація її оздоровчої функції / О. Я. Савченко // Шлях освіти. – 2002. – № 1. – С. 2–9.
7. Смирнов Н. К. Здоровьесберегающие образовательные технологии и психология здоровья в школе / Смирнов Н. К. – М. : АРКТИ, 2005. – 320 с.
8. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : В 5 т. – Т. 3. – К. : Радянська школа, 1977. – 670 с.

Rekhteta L. O.

TRAINING FUTURE TEACHER OF PRIMARY SCHOOL TO USE HEALTH RETENTIVE TECHNOLOGIES IN THE EDUCATIONAL PROCESS

The article highlights the problem of future teacher of primary school training to use health retentive technologies in the educational process.

Due to the high level of incidence among younger schoolchildren it increases the need to preserve their health. Each year the number of factors that affect the lives and health of children of primary school are increasing, so future teacher should set a number of tasks that can be implemented using methods of health retentive educational technologies as a reliable way to manage the health and to maintain it at creative and active level.

The future primary school teacher should understand that the health of students should be saved to help them to become confident and happy. For this purpose, the primary school teacher should be able to organize health retentive learning process in the classroom and during off-hours classes, which helps to create positive motivation for a healthy lifestyle of pupils.

During the lessons of the discipline "Methods of teaching in educational sphere", "Health and Physical Education" content health line, students of the specialty "Primary education" learn how to give pupils the ability to explore a particular topic independently, to analyze it, to conclude and to use their constructive suggestions. They are convinced that the subject "Basics of Health" provides the continuation and strengthening of the physical, social, psychological, moral and spiritual health of the child, as well as the ability to focus and to act in different situations. Increasing the effectiveness of training depends on the appropriate selection and the use of variety of the most effective methods of teaching, and revitalization of the whole educational process.

The article considers the use of health retentive technologies in the educational environment of primary school, with specific examples, which demonstrate the efficacy of primary school learning environment in the implementation of health retentive technology.

Key words: health culture, technology, health retentive educational technologies, health, educational environment of primary school, components of health, healthy lifestyle.

Стаття надійшла до редакції 01.02.2017 р.